

Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Néprajz és
Kulturális Antropológiai Tudományok Doktori Iskola

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ TÉZISEI

DUNA-TISZA KÖZI HOMOKHÁTSÁG DÉLKELETI RÉSZÉNEK
PARASZTI GAZDÁLKODÁSA A 20. SZÁZADBAN

Fodor Ferenc

Doktori Iskola vezetője Prof. Dr. Voigt Vilmos egyetemi tanár
Néprajz- európai etnológia doktori program. Program vezetője Prof. Dr. Paládi-
Kovács Attila egyetemi tanár

A bizottság tagjai:

A bizottság elnöke: Prof. Dr. Paládi-Kovács Attila egyetemi tanár

Hivatalosan felkért bírálók: Dr. Bali János PhD.

Dr. Csoma Zsigmond DSc.

A bizottság titkára: Dr. Kocsis Gyula PhD.

A bizottság további tagjai: Dr. Selmeczi-Kovács Attila DSc.

Prof. Dr. Juhász Antal ny. egyetemi tanár

Dr. Novák László

Témavezető: Dr. Szilágyi Miklós DSc.

Budapest, 2006

I. A téma indoklása

A Duna-Tisza közti homokhátság paraszti gazdálkodása az utóbbi évtizedekben nagy változáson ment keresztül. Ennek oka elsősorban a megváltozott gazdaságpolitikai helyzetben keresendő. Ahhoz, hogy megértsük a paraszti gazdaságokban, az utóbbi évtizedekben végbe ment változásokat, meg kell vizsgálni azokat a körülményeket, amelyek befolyásolták a megelőző évtizedekben a gazdálkodás fejlődését.

A homoki gazdálkodás sok egyedi sajátossággal rendelkezik. A speciális talajadottságok speciális termelési ismereteket igényelnek. Az elmúlt évszázad alatt az itt élők kitapasztalták a föld minden négyzetméterének tulajdonságát. A művelési és termelési körülmények azonban korról-korra változtak.

Kutatásom célja, hogy végigkísérjem a 20. században, a Duna-Tisza közti homokhátság délkeleti részéhez tartozó települések paraszti gazdálkodásának változását.

Ezek a települések a mai közigazgatási beosztás szerint Bács-Kiskun, illetve Csongrád megyében található, és hasonló természeti adottságokkal rendelkeznek. A vizsgált települések: Ásotthalom, Balástya, Balotaszállás, Bordány, Bugac, Csengele, Csólyospálos, Domaszék, Forráskút, Harkakötöny, Jászszentlászló, Kiskundorozsma, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Kiskunmajsa, Kistelek, Kömpöc, Mórahalom, Móricgát, Öttömös, Petőfiszállás, Pirtó, Pusztamérges, Ruzsa, Szank, Szatymaz, Tázlár, Üllés, Zákányszék, Zsana és Zsombó.

A fősorolt települések nagy része a szegedi-, kiskunhalasi-, és a kiskunfélegyházi határban, a tanyák spontán sűrűsödéséből keletkeztek. Sok település csak a második világháború után vált önálló közigazgatási területté.

Néhány pusztát csak a 19. század végén került fölosztásra. A puszták föltörése után a takarmánynövények termelésén alapuló állattartás – melyet ma hagyományos gazdálkodási formának nevezünk – vált általánossá, mely egyes területek gazdálkodására ma is jellemző.

Ellentétben az ország más vidékeinek tanyarendszereivel, az ide települő tanyai népesség a megtelepedéskor nem rendelkezett a városi ház biztonságával. A lakosságot a városhoz csak a piac, és a templom kötötte. A tanyán élő családok a természeti elemekkel folytatott harcuk során csak a maguk erejére támaszkodhattak. Ez a több generáción keresztül tartó küzdelem eredményezte az itt lakók termelési tapasztalatának felhalmozódását, kitartását, a megélhetés érdekében elengedhetetlen, állandó alkalmazkodó képesség kifejlődését.

A vizsgált terület még ma is az ország legsűrűbben lakott tanyavilágával rendelkezik. Értelemeszerű, hogy itt a legmagasabb a külterületen élő lakosság létszáma, és a mezőgazdaságból élők aránya.

II. Kutatástörténet

A vizsgált terület 19. század végi gazdálkodásának történetéről elsősorban a környező városok monográfiáiból értesülhetünk. Vidékünkön Kecskemét és Szeged mellett Kiskunhalas, majd Kiskunfélegyháza, Kiskunmajsa és a jász települések birtokoltak több pusztát. Erről olvashatunk Hornyik János, Reizner János, Kovács János, Tóth János, Nagy Szeder István, Szerelemhegyi Tivadar, Gyárfás István és Fodor Ferenc műveiben. A térség mezőgazdaságára vonatkozó kutatások Erdei Ferenc munkásságával vettek új lendületet. A „Futóhomok” megjelenése után (1937) derült fény igazán a Duna-Tisza közti homokhátság elmaradottságára. A Szegedhez tartozó puszták betelepülésének történetével és az itt végbement gazdasági változásokkal Belényesi Márta, Krúdy Mária, Bálint Sándor, Juhász Antal foglalkozott részletesebben. Kiskunhalasról és a kiskunhalasi tanyatelepülés kialakulásáról Papp László, valamikori határának gazdasági életéről Bellon Tibor és Janó Ákos írt tanulmányt, illetve monográfiát. Kiskunfélegyháza gazdasági életének kibontakozásáról Iványosi-Szabó Tibor szerkesztett olvasókönyvet. Balogh István egy jászszentlászlói gazdaság 19. századi történetét mutatta be.

Általában érintik a mezőgazdaság helyzetét a közelmúltban megjelent helytörténeti monográfiák is, mint például a Juhász Antal szerkesztésében Kistelekről, Mórahalomról, Öttömösről megjelent kötetek. Röviden foglalkoznak a gazdálkodás múltjával a Kiskunmajsáról, Kiskundorozsmáról, Csólyospálosról megjelent tanulmánykötetek is. A Szank környéki homoki gazdálkodás múltját és jelenét eddig legrészletesebben Janó Ákos mutatta be. Fűr Lajosnak, a futóhomok kertés tanyáiról írott kötetében, illetve Boros Marietta kertészetről szóló tanulmányaiban, kis mértékben ugyan, de foglalkozik az általunk vizsgált terület gazdálkodásával is.

Ezen kívül az elmúlt évtizedekben még számos gazdaságföldrajzi, szociológia tanulmány jelent meg a térség gazdasági, társadalmi problémáit kutatva.

A puszták 19. század végi állattartásáról, a pásztorok életéről is számos munka látott napvilágot. Nagy Czirok László Kiskunhalas környékén gyűjtötte össze a korabeli állattartás szokásait, írott és íratlan törvényeit. Szappanos Jolán a bugaci puszták pásztorainak életét dolgozta fel. A Kiskunság népi állattartásáról legrészletesebben Tálasi István írt.

Források

A puszták történetéről, a vizsgált terület mezőgazdasági állapotának változásáról a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat kecskeméti,

kiskunfélegyházi és kiskunhalasi levéltáraiban, valamint a Szolnok-, illetve a Csongrád megyei levéltárakban található dokumentumok alapján tájékozódhatunk

Kisebb térségek gazdaságtörténeti változásairól a korabeli Polgármesteri Jelentések, gazdasági naplók, egyes gazdálkodók feljegyzései tudósítanak.

Nélkülözhetetlenek a különböző mezőgazdasági statisztikák, gazdacímtárak, szakmai folyóiratok, a korabeli sajtó, a múzeumok néprajzi adattáraiban őrzött dokumentumok, a korabeli fényképfelvételek és a családi archívumokban található dokumentumok is.

A téma kutatását szülőfalumban, Csólyospáloson kezdtem 1980-ban, majd később a környező településekről készült tanulmánykötetekben vállaltam a kutatásomhoz kapcsolódó témák feldolgozását. (Mórahalom, Ruzsa, Öttömös, Zákányszék, Szatymaz, Kiskunmajsa, Kiskunhalas, Kömpöc, Jászszentlászló). Részt vettem a Juhász Antal által vezetett OTKA programban, mely a Duna-Tisza közti homokhátsági puszták betelepülésének és gazdálkodásának történetét kutatta. A terepmunka során mind világosabbá vált számomra, hogy a vidék paraszti gazdálkodásának változása olymértékben fölgyorsult az elmúlt évtizedekben, hogy ennek dokumentálása elengedhetetlen. A szóbeli gyűjtésen kívül fénykép-, és videó felvételeket is készítettem.

III. A kutatási téma részletes kifejtése

1. Történeti áttekintés

A 19. század második felében végbement gazdasági átalakulások következtében az állattartáson alapuló gazdálkodási forma egyre inkább háttérbe szorult. A takarmánynövények termesztése mellett mind nagyobb szerepet kapott belterjes gazdálkodás, elsősorban a kertészkedés. A szegedi földeken gazdálkodók, nagy hagyományokkal rendelkeztek a dohány-, paprika-, szőlő-, és gyümölcsstermesztés területén. A 19. század végén a szomszédos homokpusztákra kitelepülve, magukkal vitték termelési ismerteiket.

Különösen felértékelődtek a homokterületek a filoxéra megjelenés után. Az ekkor már nagy termelési hagyományokkal rendelkező területeken tömegesen indult meg a szőlő-, és vele párhuzamosan a gyümölcsstelepítés, mely sok család megélhetését biztosította.

A 19. század végére kialakult az a tanyahálózat, amely a későbbi települések alapját képezte.

Az első világháború, és a gazdasági világválság után fellendülő gépesítést - a termelékenység növekedését - a második világháború szakította félbe. A háború után kialakult helyzetet még rontotta a Rákosi-korszak gazdaságpolitikája. A legtehetősebb gazdálkodók is otthagyni kényszerültek

birtokaikat, és az ország nagy építkezésein próbáltak megélhetést keresni. A legnagyobb változást az 1960-ban elkezdődött téeszésítés jelentette.

Mivel az általunk vizsgált terület nem volt alkalmas - az ország más tájaihoz hasonló – „táblásított gazdálkodás” kialakítására, sok helyen a föld használati jogát meghagyták az eredeti tulajdonosok kezén. Ez a megoldás (szakszövetkezetek létrehozása) adta a lehetőséget a terület magángazdaságainak fennmaradásához.

Az 1970-es évek végére a háztáji gazdaságok megerősödésével párhuzamosan, megindult a központba – a faluba - történő lakásépítés és a beköltözés.

A tanyák szerepe átalakult, lakó funkciójukat elveszítették, ennek következtében egyes vidékeken föl is számolódtak.

2. Hagyományos zöldségfélék termesztése

Fűszerpaprika termesztése

A Szeged környékén a fűszerpaprika termelése volt a legjelentősebb. Termesztésének történetét Bálint Sándor mutatta be, de a későbben íródott falumonográfiákban is olvashatunk róla.

A téeszkek szervezése után átalakult a több évtizedes hagyományokkal rendelkező termelési technológia. A néhány száz szögöles parcellákat föl váltotta a téeszkek által nagy táblákon való termelés, melyet részéből adtak ki művelésre a tagoknak. A hagyományos talajelőkészítés és talajművelés a gépesítés következtében átalakult. A *lőhúzatós símitók* helyett kultivátorokkal tömörítették a talajt, a *fűrús* ültetést föl váltották a palántázó gépek.

A téeszktáblák mellett természetesen tovább élt a háztáji termesztés is, az egyes községekben adódó lehetőségektől függően. A gépesítettség fejlődésével megjelent egy új technológia, a magról vetés. Ez a homoktalajon igen kockázatos volt, de a megfelelő talaj, és talajelőkészítés lehetővé tette, hogy az 1960-as évek végétől az 1970-es évek közepéig öntözés nélkül, kiváló eredményeket érjenek el. Ezt a technológiát akkoriban csak a téeszkekben alkalmazták.

Változott a technológia a termés feldolgozásának területén is. A zsinigre való fűzés helyett megjelent a *szütyűzés*, amely ugyan nem biztosított olyan tökéletes száradási lehetőséget a paprikának, mint a fűzés, de gyorsabb volt a betöltése. A paprikát műanyagháliba töltötték egy alumínium lemezből készült tölcser segítségével. Az így kapott *szütyűket* a fűzések helyére aggatták a ház falára, vagy a még meglévő *paprikagórékba*. Hasonlóan a korábbi fűzésekhez, kiszáradás után, december elejétől január végéig adták le.

Később a feldolgozási technológia változásának következtében a házaknál történő szikkasztás már fölöslegessé vált. Az értékesítés egyszerűsödésének következtében nőtt a termelési kedv. Vidékünkön a szegedi és a kalocsai

paprikafeldolgozó vállalatok vásárolták föl a termést. Egy településen csak egy fölvasárló telep volt. Az ezredforduló éveiben a mind intenzívebb termelés, illetve a helytelen üzletpolitika miatt, a fűszerpaprika piaci ára rendkívül alacsony volt, így a termelők szinte beszüntették termesztését.

Spárgatermesztés

A gyenge talajadottsággal rendelkező kisbirtokokon a legjobb megélhetést a zöldségtermelés biztosította. A hagyományosnak mondható zöldségfajták mellett az 1940-es évek elején az öttömösiek megismerkedtek egy új zöldségnövénynek, a spárgának a termesztésével. A spárga a visszaemlékezések szerint a szomszédos kelebiai - Sáska laposi - uradalomból került Mórahalomra, illetve Öttömösre. Kelebián nagy hagyománnyal bírt a kertészkedés.

László Mihály a saját mórahalmi földje mellett Szeged városától mintegy 200 hold földet bérelt Öttömösön, ahol jószágokat is tartott. 1942-ben ő telepített először 3 hold spárgát Mórahalmon. Napszámosokat fogadott, akik idővel ellesték a termesztés tudományát. Fia, kit szintén László Mihálynak neveztek, Öttömösre kerülve saját földjén szintén jelentős területet telepített az 1950-es évek elején.

Az utóbbi években új termelési „tájkörzet” alakult Csengelén és környékén is. A németországi székhelyű Vetter Kft. a zöldség-gyümölcs felvasárlás, és értékesítés mellett, 1996-ban önálló spárgaültetvényt telepített. 2000-ben, mintegy 650 tonna spárgát exportáltak Németországba. A saját árujuk mellett magántermelőktől is vásároltak. A családi vállalkozások által termelt áru minősége azonban nem egyöntetű, ez nehezíti az értékesítést. Ezért ma már csak olyan termelőkkel kötnek szerződést, akik vállalni tudják a megfelelő technológiai előírások betartását.

Dinnyetermesztés

A paprika mellett, kifejezetten piaci árulás céljából sokan termeltek dinnyét az 1930-as években. Az akkori dinnyefajták közül a *bangá dinnyét*, a *marsócki dinnyét* és a *karadics* nevű dinnyét emlegetik. Ez utóbbi *kaukázusi dinnye* néven is ismert volt, míg az előbbieket nagyságukról voltak híresek. Ezek görögdinnyék voltak. Részletesebb adatokat az említett fajtákról már nem tudnak az adatközlők.

Kisebb területen a dinnyét is fészkeltek. Ha lehetett, *fordításba* ültették. A kaccsazás - a *herélés* - tudománya különleges titoknak számított. Egyesek valóban kiemelkedő eredményeket értek el a dinnyetermesztés területén, melyet környezetük e különleges tudásuknak tulajdonított. Sárgadinnyét is termeltek saját fogyasztásra.

A szegedi kisvasút megépülése (1926) utána szállítás egyszerűbbé vált és a termelés is bővült. Ebben az időben hasonló jelentőséggel bírtak a kunszállási

kertészetek is, akik Kecskemét, Kiskunfélegyháza piacait látták el. Erről Boros Marietta kutatásai is tanúskodnak.

Vidékünkön a piaci értékesítésre történő termesztés, mára a sárgadinnye termesztésére korlátozódott. A palántanevelés fűtött fóliaházakban történik, és a termelés hatékonyságát a legmodernebb technológiák alkalmazása segíti.

Burgonya

A burgonyatermesztés vidékünkön a 19. század végén vált jelentőssé. Balástyán a zöldség-gyümölcs termesztés mellett az 1960-as évek elejétől egyre nagyobb szerepet kapott a korai krumpli termesztése. Az ötletet a budapesti nagybani piacon, az apátfalvi termelőktől kapták, ahol a korai krumpli termesztésének több évtizedes hagyománya volt. A korai krumplit fólia sátrak alatt termesztették. Alacsony sátrakat készítettek, a bordák barackfahajtásokból voltak.

A korai vetőmagnak szánt krumplit már január végén kiládázták, ötös faládákba. A ládába homokot tettek, a vetőmagot hegyével állították, sorolták, így a gyökérzet hamarabb megindult és erőteljesebbé vált. Az időjárástól függően, már február végén elvetették. A talaj előkészítésének, a talajfertőtlenítésnek és a trágyázásnak külön-külön módszerei vannak, melyet mindenki maga kísérletez ki, saját földjének tulajdonsága alapján. Ezt általában titokban is tartják. Az országban ma a balástyai korai krumpli jelenik meg először a nagybani piacokon. Természetesen az idők folyamán a technológia sokat változott. Nagyobb sátrakat építenek, különböző öntözési technológiákat használnak, melyek gyorsítják, illetve megkönnyítik a termeléssel járó fizikai munkát.

Egyéb zöldségfélék

Az első világháború után egyre több körzetben kapott jelentős szerepet a piacra történő zöldségtermesztés. Ilyen körzetnek számít Bugac és Kiskunfélegyháza környékén kialakult retektermesztés, Kiskunmajsa, Csólyospálos körzetében a káposztatermelés. Kiskunhalason néhány család erőfeszítése és eredménye érdemel nagyobb figyelmet. Később ezeknek a kertészeknek a szakismeretét fölhasználva, a helyi termelőszövetkezetekben folytatódott a termelés, illetve a háztáji gazdaságokban. Ennek eredményeként mára ezeken a vidékeken is modern fóliás kultúra fejlődött ki.

Értékesítési lehetőségek

Legjobban azok a gazdaságok fejlődtek, amelyek a jószágállományt lecsökkentve, a több munkát, de nagyobb hasznot biztosító zöldségtermesztésre tértek át. Ezt az áttérést a szövetkezetek által kiépített felvásárlási hálózat tette

lehetővé. Emellett az 1960-as évektől egyre nagyobb szerephez jutott a szabadpiaci értékesítés is, melynek legnagyobb központja a budapesti Bosnyák-tér volt. A szövetkezet teherautóját megfogadva egyes településeken állandó csoportok alakultak, akik hetente akár több alkalommal is szállítottak a nagybani piacra. Ezenkívül, módjuk volt a helyi fölvásárló telepeken is áruikat értékesíteni. Akik tudtak és mertek változtatni, holdszámra termelték a paradicsomot, paprikát, káposztát, fehérpaprikát, paradicsompaprikát, burgonyát, salátát szabadföldön.

Öntözéstechnika

A mind magasabb termésátlagot biztosító, új zöldségfajták megjelenésével párhuzamosan fejlődött a gépesítettség és az öntözési technológia. Különösen nagy jelentőségű volt az 1970-es évek elején a Bács-Kiskun megyébe eső tanyavilág villamosítása. Az 1975-től, a vidéken tapasztalható egyre aszályosabb időjárás miatt az öntözési technológia folyamatos fejlesztése tapasztalható.

3. Szőlő-, gyümölcsstermesztés

A homoki szőlőtelepítés az 1880-90-es években elterjedt filoxéra járvány után gyorsult fel.

Az első szakszerű telepítések Ormódi Béla vállalkozó birtokain történtek, Zauner Richárd irányításával, Horgos és Királyhalom környékén. Később Pusztamérgesen, majd a városhoz közelebb eső – Domaszék, Zákányszék, Mórahalom – szélhordta homokdombokon folytatódtak a telepítések.

Szeged városa 1891-ben határozta el, hogy szőlőtelepet létesít Felsőközponton. A város azonban 1902-ben két holdas parcellánként elárverezte a már jól beállt ültetvényt. Leginkább szegedi iparosok, kereskedők és néhány tehetősebb kisteleki gazda vásárolt szőlőt. Néhányan két-három parcellát is megvettek. Megemelkedett a pusztaföldek, szántók ára is. A Szegedhez közeli szatymazi földtulajdonosok birtokaikat magas áron eladva, a távolabbi pusztákon vásároltak olcsóbb birtokokat.

A tájékozottabb városi polgárok által bevezetett modernebb technológiát hamar átvették a kisebb gazdászok is.

A gyümölcsstermesztés előtérbe kerülésével a szőlőstermesztés egyre inkább háttérbe szorult. Különös lendületet adott e folyamatnak az ősziбарacktelepítés két világháború közötti fellendülése. A 19. század utolsó évtizedeiben a Szeged környéki gyümölcsstermesztés egyre jelentősebbé vált. Nagy szerepe volt ebben a szegedi faiskolák mind nagyobb mérvű elterjedésének.

Az ősziбарackstermesztés különösen a második világháború után lendült föl. Nagy szerepe volt ebben egy ruzsai gazdálkodónak, Papp Antalnak, aki hozzáértésével és ügyszeretetével segítette a termelőket. Maga is több holdon

gazdálkodott. Faiskolát tartott, ahol saját maga szemezte a fákat. Szatymazon Kamenszky Béla tanár szervezett tanfolyamokat a termelők számára. Kapcsolatuk volt Mohácsi Mátyással, a neves szakemberrel, aki többször tartott előadást a baracktermesztésről.

Hasonlóan nagy szerepe volt a gyümölcsstermesztésnek a halasi határrészen gazdálkodók körében is. A városi kertészetben előállított facsemeték ellenőrzött minőségben jutottak el a termelőkhez. Szathmári Sándor főkertész érdeme vitathatatlan a 20. század eleji, halasi gyümölcskultúra magas szintű eredményességét tekintve. A gyümölcsstermesztés jelentősége az 1960-70-es években érte el csúcspontját.

4. Modern kertészetek kialakulása

Fóliás zöldségtermesztés

A zöldségfélék tenyészidejének meghosszabbítása céljából, a legkülönbözőbb technológiai feltételeknek megfelelően, minden gazdaságban alkalmaznak fóliás takarást. A fóliasátrak építésének kezdete az 1960-as évek végére tehető. Egy évtized múlva a technológia általánosan elterjedt a zöldségtermelő körzetekben. Előállításának módja vidékenként változott a rendelkezésre álló alapanyagoktól függően.

A korai – primőr – termények előállítása érdekében, a fóliasátrakat különböző technikai megoldások alkalmazásával fűteni kezdték. A fűtési technológia fejlődése nem tekinthető egységesnek, mivel ez a termelők anyagi helyzetétől és technikai felkészültségétől függött. Ezen a területen ma is hatalmas különbségek mutatkoznak. A fűtőanyagok árának változása miatt a legfejlettebb technológiával rendelkező termelők is állandó változtatásokra kényszerülnek.

A tenyészidőszak tulajdonképpen egész évre kiterjeszhető. A fűtött, a hidegfóliás és az agril-rendszerű növénytakarás egységes alkalmazása folyamatos termékellátást biztosít a piac számára. Ez az intenzív termelés folyamatos értékesítési feltételt is követel. A termelés és az értékesítés szervezése családi munkamegosztáson alapszik. A termelésbe fogott növényfélések sorrendjét a fűtési igény, a piaci kereslet és a megkívánt termelési technológia határozza meg. Legkorábban az uborka, paprika és a paradicsom kerül a fűtött sátrakba kiültetésre. Speciálisan fóliás hajtásra alkalmas fajták termesztéséről van szó. Hasonlóan késő őszi vetéssel termesztendő a karalábé, retek és a saláta is, de erősebb lehülés esetén ezek fűtéséről is gondoskodni kell.

Hidegfóliás rendszerbe termesztett növények palántáit fűtött fóliában nevelik, de kiültetés után erre már nem fűtenek. Ilyenek: saláta, karalábé,

káposzta, karfiol, paprika, paradicsom, sárgadinnye. Ezek termesztésének tájkörzete változó.

A palántákat tápkockába ültetve – illetve a vetőmagot tápkockába vetve – nevelik. A tápkockázás elterjedése, technológiai kivitelezése termelési körzetenként eltérő.

Munkaerő ellátottság

A családi vállalkozás munkaerőkeretét hamar kinőtte a piacra történő zöldségtermesztés. Az idénymunkákra már a termelészövetkezetek idejében, a háztáji gazdaságban gazdálkodók segítséget fogadtak. A termelés intenzívebbé válásával párhuzamosan növekedett a munkaerő szükséglet is. Ma a legtöbb helyen bejelentett, állandó munkásokkal dolgoztatnak, de a „feketemunka” is elterjedt.

5. Állattenyésztés

Ahol a termelési feltételek alkalmatlanok a zöldség-, és gyümölcsstermesztésre, illetve a lakosság megmaradt a hagyományosnak nevezhető takarmánytermelésen alapuló állattartás mellett, ott is bizonyos szakosodás tapasztalható. Zsana, Harkakötöny, Petőfiszállás esetében fönmaradt a szarvasmarha, illetve juhtenyésztés. Az kiskunfélegyházi határban a hagyományos baromfitenyésztési múltnak köszönhetően, hatalmas méreteket öltött a liba-, és a kacsatenyésztés. Az utóbbi évtizedben ez tovább terjedt Jászszentlászló, Szank, Csólyospálos határára is. Erre alapul a libatömés, mely egyre több családnak nyújt megélhetést. Ez szervezett gazdasági tevékenység, mely speciális feltételeket kíván.

IV. A gazdasági változások társadalmi hatása

A gazdasági feltételek változása hatással volt a hagyományos érték kategóriákra. A hagyományos gazdálkodáshoz történő ragaszkodás generációs feszültségekhez vezetett sok-sok családon belül. A családon belüli munkamegosztás átalakulása, az új feladatokhoz való alkalmazkodás, elsősorban az idősebb korosztálynak jelentett problémát.

A fejlődés lehetőségével egy időben történt gazdaságpolitikai változások hatására megindult a tanyai lakosság elvándorlása, illetve a falvakba történő betelepődése. Ennek következtében megváltoztak a hagyományos érték kategóriák. Előtérbe került a falusi ház kivitele, az eddig fölöslegesnek tartott egyéb infrastrukturális tényezők fejlettsége. A mind kisebb területre zsúfolódó gazdálkodási tér maga után vonta a korszerűsítés, a legfejlettebb technológiai megoldások alkalmazásának kényszerét.

